

A vajdasági magyarok olvasáskultúrája

Suller Ildikó Tünde

Vajdaság – napjainkban

Vajdaság, Kis Jugoszlávia önállóságát veszített tartománya etnikailag és kulturálisan rendkívül heterogén. Ma hozzávetőlegesen 21 népcsoport él e területen, ahol szerb jellegű és dominanciájú vajdasági érdekazonosság, mentalitás és életforma jellemző, amely azonban közelebb áll a magyarhoz, mint a szerbhez.¹

A magyarok aránya a kisebb térségekben (Bácska, Bánát, Szerémség) egyenetlenül oszlik meg, számuk a második világháború óta fokozatosan csökken. Természetes és mesterséges asszimiláció (azaz alacsony születési arányszám, kivándorlás, vegyes házasság, tervszerű szerb betelepítés), a magyar nyelvű oktatás háttérbe szorítása, a „szellemi elit” hiánya említhető a csökkenés okaként.

A délszláv háborúk óta Szerbia lakosságának élet-színvonala óriási mértékben romlott.

A kisebbségi oktatás lehetőségei is egyre inkább beszűkülnek. A középfokú oktatásban a szerb nyelv dominál: ha indítanak is magyar nyelvű osztályt, bi-

zonyos tárgyakat csak szerbül tanítanak az anyanyelvű tanárok hiánya miatt. Felsőfokú képzésben, anyanyelvi szinten mindössze két intézményben – a szabadkai Tanárképző Főiskolán és az Újvidéki Bölcsészettudományi Kar magyar tanszékén – tanulhatnak a diákok. Épp ezért több száz vajdasági magyar fiatal Magyarországon próbál felsőfokú szakképesítést szerezni.

A vizsgálat köre, módszerei

A kérdőíves felméréssorozat 1998 nyarától 1999 tavaszáig készült a vajdasági magyar felnőttek körében,² 30 település lakóit érintve a szórványból és a tömbmagyarságból.

A vizsgálatban részt vevők lakóhelyük szerint

Bezdán	Tótfalu	Gunaras
Zombor	Felsőhegy	Feketics
Moravica	Zenta	Temerin

Szabadka	Csóka	Újvidék
Gábric	Ada	Vrbica
Völgyes	Mohol	Kisorosz
Martonos	Péterréve	Törökbecse
Kanizsa	Becse	Nagybecskerek
Orom	Bácstopolya	Muzslya
Oromhegyes	Kishegyes	Tornyos

A vizsgálatban a vajdasági felnőtt lakosság olvasási szokásairól és az ezzel kapcsolatban is megnyilvánuló identitástudatokról kívántunk képet nyerni.

A 112 megkérdezett személy 63%-a nő, 37%-a férfi. Életkori megoszlásukat nézve, a 30 év alatti korosztály képviseli a többséget (49%); a többi korosztály (31–40, 41–50, 51–60 év közöttiek) megközelítőleg egyenlő arányban szerepel (14-, 17-, 13%); s szerény számban (7%) 60 évnél idősebbek is részt vettek.

Az iskolázottságot tekintve legnagyobb a középiskolát végzettek száma, közülük kerülnek ki az egyetemisták, főiskolások és az egyéb szellemi foglalkozásúak. A második legmagasabb arányszámot a szakmunkások alkotják. Alacsony az értelmiségi foglalkozásúak aránya, amely jól tükrözi a vajdasági magyar társadalom összetételét is.

Foglalkozásuk szerint szakmunkás 34,8%, egyetemi vagy főiskolai hallgató 18,8%, értelmiségi 16,1%, értelmiségi, középszintű szakember, illetve egyéb szellemi foglalkozású 9,8%, egyéb fizikai dolgozó 8%, nyugdíjas 6,2%, háztartásbeli 3,6%.

Nyelvhasználat

A nyelvhasználatot háromféle megvilágításban vizsgáltuk a felmérésben. Egyrészt, hogy milyen nyelven beszélnek a családban, munkahelyen, üzletekben; másrészt milyen nyelven végezték tanulmányaikat; harmadrészt milyen nyelven olvasnak. Az adatok mindhárom esetben ugyanazt mutatták: az élet minden területén csökkent az anyanyelv szere-

pe. A Vajdaságban egyébként igen elterjedt jelenség a kétnyelvűség (bilingvizmus). Társadalmi vonatkozásában vizsgálva a fogalmat, beszélhetünk elit- és népi kétnyelvűségről. Az előbbinél a nyelvtanulást, szakmai előrehaladást vagy a művelődést szolgálja, az utóbbinál viszont ez a jelenség a kisebbségi csoportok sajátja, akik számára a kétnyelvűség létszükséglet.³

Az, hogy milyen nyelven beszélnek az emberek az üzletekben, a magyar lakosság arányának függvényében változik. A tömbmagyarságban élők többé-, a szórványban élők kevésbé használhatják anyanyelvüket.

Iskoláit a megkérdezettek 25%-a két nyelven, 5,4%-a csak szerbül végezte, ami veszélyes lehet. Többségi környezetben az anyanyelvi képzés hiánya miatt a képzés nyelveként egy idegen nyelv nyújt keretet. Ezért szakmai kérdéseknél a kétnyelvű egyén az anyanyelve helyett a képzés nyelvére nyilatkozik meg szívesebben, míg az anyanyelvi gondolkodás megreked a „konyhanyelvi” szinten. Ezzel az anyanyelvi kulturáltság szenved csorbát.⁴

A két nyelven olvasók aránya 41,9%. Többségük az iskolázottabb rétegből került ki, és mindannyiuknál feltételezhetjük az elit kétnyelvűséget, hiszen akinek létszükséglet a többségi nyelv használata, nem jellemző, hogy szerb nyelvű irodalom után nyúl. Szerbül olvas a megkérdezettek 2,3%-a, magyarul csupán 55,4%.

A kétnyelvűségnek megvannak a veszélyei, hiszen előbb csak épségében, majd létében fenyegeti a kisebbségek anyanyelvét,⁵ de vannak, akik a beolvadáshoz vezető út első lépéseként tartják számon.⁶

Sajtótermékek olvasása

Az egyes dokumentumtípusok olvasási gyakoriságát vizsgálva megállapítható volt, hogy a kérdezettek zöme (93%) könyvet és sajtóterméket egyaránt olvas. A csak könyvet (sajtóterméket egyáltalán

nem) olvasók aránya 2,5%, míg a csak sajtóterméket (könyvet egyáltalán nem) olvasóké 3,5%.

A különböző sajtótermékek olvasóinak az összes megkérdezetthez mért százalékos aránya

Napilapot olvas	58,9%
Hetilapot olvas	78,6%
Havi lapot olvas	37,5%

A kedvelt sajtótermékekből összeállított lista az említések számával

Családi Kör	49	Élet és Irodalom	2	Új Symposion	1
Magyar Szó	43	Élet és Tudomány	2	Blic	1
7 Nap	19	Valóság	1	Tordai Újság	1
Nők Lapja	14	Édes Anyanyelvünk	1	Hitélet	1
Kisegyed	12	Csók és könny	1	Házi Praktika	1
Képes Újság	5	Temerini Újság	1	Tina	1
Subotičke Novine	5	Bazar	1	Naša Borba	1
Jó Gazda	3	Moć Prirode	1	Üzenet	1

A lista élén a vajdasági magyar nyelvű lapok helyezkednek el, majd vegyesen a magyarországi és a szerb nyelvű lapok, ez utóbbiból 5 db. A szaklapok iránti érdeklődés is kimutatható.

A két legkedveltebb lap egyike a *Családi Kör*, a szóragoztató jellegű független hetilap, amely tudományos jellegű ismeretterjesztő és irodalmi cikkeket is közöl. A *Magyar Szó* a demokratikus közvélemény napilapja, magyar nyelvterületen a legnagyobb terjedelmű (bár a háborút megelőző hónapokban is akadozott már a megjelenése).

A könyvolvasás

A könyvolvasás gyakoriságát összehasonlítva egy korábbi, 1991–94 között zajló vizsgálatlaltal, az eredmények meglepően jók.⁷

	1991-94-es adatok	1998-99-es eredmények
Nem olvas	34,1 %	3,6 %
Nagyon ritkán	14,4 %	15,2 %
Időnként	29,7 %	28,6 %
Rendszeresen	21,8 %	52,6 %

Visszatérő tapasztalat, hogy a legnagyobb olvasói aktivitást mutatók nagy része városi és magasabb iskolai végzettségű. Az értelmiségiek, egyetemisták, főiskolások aránya 52,5%, a szakmunkásoké 18,6%. Ebben a vizsgálatban is bizonyítást nyert, hogy az életkor növekedésével csökken az olvasói kedv.

A „mit olvasnak” témakörben első helyen a romantikus regények állnak (a válaszolók több mint fele nő!). Ezt követően a hagyományos értelemben vett szépirodalom, majd a foglalkozáshoz kapcsolódó szakirodalom kap helyet (ld. főiskolások, egyetemisták nagy aránya), tehát a könyv nem csupán szórakozási lehetőség, hanem munkaeszköz is.

A versek szintén vezető helye azt igazolja, hogy a határainkon túl élő magyarok versek iránti affinitása nagy, mert hiányérzetet kompenzál, mert valahová tartozást jelez.⁸

A történelmi tárgyú művek kedveltsége bizonyítja, hogy a határon túli magyaroknak nagyobb a történelmi tudatuk, s ennek kapcsán történelmi műveltségük is mélyebb annál, mint ami az átlagos magyarországiét jellemzi.

Az elmúlt idők olvasmányai rendkívüli adathalmazzal eredményeztek, mivel az aktív olvasók több művet is felsoroltak – igaz ugyan, hogy 24%-uk nem válaszolt erre a kérdésre, mert nem olvasott semmit ebben az időben, vagy már nem emlékezett rá. Éppen ezért csak a leggyakrabban említett szerzők bemutatására szorítkoztunk (az említések számával).

Mikszáth K. 6	Christie, A. 2
Jókai M. 5	Kenneth, R. 2
Szilvási L. 4	Garcia Marques, G. 2
Zilahy L. 4	Lawrence, L. L. 2
Steel, D. 4	Sheldon, S 2
Móricz Zs. 3	Cronin, A. J. 2
Ady E. 3	Gárdonyi G. 2
Dumas, A. 2	Proust, M. 2
Mann, T. 2	Németh L. 2

A szerzők nemzetisége szempontjából vizsgálva a válaszokat, láthatjuk, hogy jóval kisebb érdeklődés mutatkozik a magyar szerzők iránt, nagy az érdeklődés viszont a nyugat-európaiak és az amerikaiak iránt.

A vajdasági kétnyelvűség bizonyítékaként 6 szerb nyelvű irodalom is bekerült a válaszokba.

Az olvasmányok jellegét tekintve nagy az érdeklődés a szórakoztató irodalom és az ismeretközlő irodalom iránt, majd a romantikus, modern (esztétikailag értékes) és a klasszikus művek következnek.

Az olvasói ízléstípusok (a kedvenc olvasmányok alapján) konzervatívabbak, mint amilyen képet a kurrens olvasmányok mutatnak. Bár még mindig a klasszikus ízléskategória foglalja el a vezető pozíciót, az 1991-94-es vizsgálathoz képest csökkent ez az arány. Sokan kötődnek a modern és a romantikus irodalom irányában, elhanyagolható a bestseller és a lektúr „rajongótábora”.

Az olvasmányok beszerzése

Az olvasmányok beszerzésének vizsgálatakor azt láttuk, hogy a családi könyvtárból szárazik a legtöbb olvasmány. A legtöbb könyvvel rendelkezők természetesen az értelmiségiek, egyetemisták/főiskolások, legkevesebbel a földművesek, egyéb fizikai dolgozók rendelkeznek.

Könyvtári kölcsönzésből származik az olvasmánya a megkérdezettek 51,8 %-ának, baráti kölcsönzésből 45,5 %-ának.

A vásárlás a 4. helyre szorult vissza, ami nem meglepő, ismerve a terület gazdasági helyzetét. Az infláció miatti magas árak visszaszorították a vásárlási kedvet a könyvek iránt. Az interjúalanyokkal folytatott beszélgetések során kiderült, hogy ezt a keveset is főleg Magyarországról viszik azon ritka alkalmakkor, amikor nálunk járnak. (Ritkán, ugyanis 1992-ben bevezették a határátlépesi illetéket – minden jugoszláv állampolgár meghatározott összeg fejében lépheti át az országhatárt.)

A vásárlást nemcsak a magas könyvárak gátolják, hanem a könyvesboltok szerény magyar nyelvű választéka is.⁹

Helyzetkép a vajdasági magyar könyvtárak ellátottságáról, olvasóiról

1945-ben, a második világháború után azonnal megindult a könyvtárak magyar nyelvű állományának felülvizsgálata, hogy a könyvtárak minél előbb megnyithassák kapuikat az olvasók előtt. Fel kellett frissíteni az elavult szépirodalmi, szakirodalmi állományt, annak érdekében, hogy lépést tarthassanak a tudományokkal a lehetőségekhez mérten.

A könyvtárak nagy része kultúregyletek mellett működött; a kisebb falvak, tanyák olvasóit vándorkönyvtárak látták el. Az új gyarapodást magyar nyelvű könyvekből csak a jugoszláviai könyvkiadás

biztosította, mivel a könyvbehozatal szegényes volt, majd teljesen megszűnt és csak 1958-ban indult újra.

1972-ben felmérés készült a könyvtárak állományára vonatkozóan, valamint abból a célból, hogy képet kapjanak az olvasó és a könyv viszonyáról, s arról, hogy mit tesz a könyvtár az irodalom népszerűsítése érdekében.

Ma a községek lakosságának etnikai összetételéhez igazodva, a könyvtárak állománya sem egynyelvű. Némileg elmaradnak ugyan a kívánatos 1 könyv - 1 olvasó arányától (0,92%), mégis jobb a helyzet itt, mint az ország más részein (0,40 - 0,80%). Az 1000 lakosra jutó olvasók száma 91, ami szintén jónak mondható országos viszonylatban. Tehát a Vajdaság területén a magyar lakta községekben jelen van a magyar könyv is a könyvtárakban, néhol azonban az ellátottság nem áll arányban a lakosság számával.

A jugoszláviai könyvkiadás nem tudja teljes mértékben ellátni a könyvtárakat, ezért behozattal oldják meg a problémát. (Az importált könyvek címét, esetleg tartalmát szerbre fordítva központi ellenőrzés alá vetik. Ezen a szűrőn sok könyv elakad, utána pedig nehézkes a szétosztása.) 1958 óta számbeli és minőségi gyarapodás is észlelhető az állományokban.

A közművelődési könyvtárak mellett a régióknak két egyetemi és főiskolai könyvtára van. A szabadkai Tanárképző Főiskola könyvtára, valamint az újvidéki Bölcsészettudományi Kar Magyar Tanszékének könyvtára. Ez utóbbi 1959 őszén alakult, s 1973-ban már 3000 kötet könyvtári egységet számlált. Egyike a legnagyobb, legjelentősebb tudományos jellegű könyvtáraknak.

Az újvidéki Matica Srpska Könyvtár állományában - amely egyben Tartományi Központi Könyvtár is - helyet kapnak a nemzetiségi, így a magyar nyelvű könyvek is. A vajdasági hungarika gyűjteménye még hiányos, bár igyekeznek pótolni.

A könyvtárak a dokumentumokat legtöbbször szisztematikusan, a Fórum Kiadó könyvesboltjaiban szerzik be, ám bizonyos esetekben csak ritkán tudnak vásárolni. A közművelődési és iskolai könyvtárak között sajátos együttműködés alakult ki. Az iskolák a költségvetésükkel együtt átadták könyvállományukat a helyi közművelődési könyvtárnak. Ez utóbbi szerzi be és dolgozza fel az új könyveket, s a kölcsönzést is itt bonyolítják le a diákokkal. Előnye, hogy a gyerekek időben odaszoknak a közművelődési könyvtárba, hátránya, hogy a könyv elszakad az iskolától.

A közművelődési könyvtárak olvasóinak nagy része diák és nyugdíjas - legkevesebb a földműves és a munkás. Leggyakrabban szépirodalmat olvasnak, regényeket, verseket. Ezután az iskolai kötelező olvasmányok következnek, majd a történelmi vonatkozású művek. Kevesebbet olvassák, mert kevesebb van belőlük, az ismeretterjesztő irodalmat. A közkönyvtárakban a szakirodalom Vajdaság-szerte nagyon kis számban található meg. A helyi kiadású dokumentumok megtalálhatók a könyvtárakban, de aránylag kevesebben olvassák őket.

A könyv, az olvasás népszerűsítése érdekében tett törekvések:

- ☉ kiállítások rendezése;
- ☉ a legújabb könyvek, a legújabb folyóiratok, a Fórum Kiadó termékeinek bemutatása;
- ☉ eseményekhez kötődő tematikus előadások (író - olvasó találkozók);
- ☉ ifjúsági és gyermekirodalmi pályázatok szervezése;
- ☉ ifjú könyvtárosok csoportjainak létrehozása;
- ☉ irodalmi vitaklubok;
- ☉ házi olvasmányok csoportos feldolgozása.

Az iskolai könyvtárak állománya sajnos szegényes, gyakran csak a házi olvasmányokat tartalmazza, s így kevésbé felel meg az anyanyelvi oktatás, az

anyanyelvi kultúra megismeréséhez szükséges követelményeinek.¹⁰

Könyvtárhasználat

A könyvtárhasználatra vonatkozó adatok összesítésekor a következő eredményt kaptuk: az interjúalanyok 47%-a tagja, 53%-a viszont *nem* tagja egyetlen könyvtárnak sem.

Az olvasmányok beszerzésénél azt tapasztaltuk, hogy a vizsgált kör 51,8%-ának könyvtári kölcsönzésből származik az olvasmánya. Ez azonban – ha kevéssel is – több, mint a ténylegesen könyvtárba járók aránya. Az okot a látens könyvtárhasználatban találjuk meg. A könyvtárhasználók mögött ugyanis közvetett könyvtárhasználók állnak. Egy beiratkozott családtag lényegében több kölcsönző családtagot jelent, illetve lát el.

A látens könyvtárhasználat a kevésbé fejlett olvasói ízlés kifejezője, egy olyan olvasói rétegé, amely ma már előnyben részesít más olvasmánybeszerzési formát.¹¹

Megfigyelhető az adatok vizsgálatánál, hogy az életkor előrehaladtával csökken a könyvtárhasználói arány. Míg a 30 év alattiak 64,8%-a tagja valamely könyvtárnak, addig a 31-40 évesek 35,3%-a, a 41-50 évesek 33,3%-a, az 51-60 évesek 37,5%-a mondhatja magát könyvtári tagnak. (A 60 évesnél idősebbek között egyáltalán nem akadt ilyen, ám ők elenyésző arányt képviselnek a felérésben).

Az egyetemisták/főiskolások 90%-a, az értelmiségiek 61,1%-a, a szakmunkások mindössze 28,2%-a tartozik ebbe a kategóriába, azaz az iskolai végzettséggel nő a könyvtárhasználat iránti igény.

A nemek arányát tekintve a nők 60,6%-a, a férfiak 24,4%-a jár könyvtárba.

Erre a rétegre általában nagy olvasói aktivitás jellemző, többségük az értékebb irodalmat, kisebb részüket a bestsellert olvasók közül kerülnek ki. Sokan rendelkeznek meglehetősen nagy házi könyv-

tárral : 35,8%-nak van 200–500 kötet közötti; 20,8%-nak 500 kötet feletti saját könyve.

Ha a könyvtárhasználat célját vesszük alapul, megállapítható, hogy 34,5% munka, 84,5% szórakozás, 25% tanulás céljából keresi fel a könyvtárat. Munka és tanulási céllal természetesen az értelmiségiek, egyetemisták/főiskolások érkeznek.

Identitástudat

A nemzeti identitás feladását serkentő jogi és politikai intézkedések kiegyesülve bizonyos pszichológiai tényezőkkel, a Vajdaságban is a magyar és egyéb nemzetiségű kisebbség számának drasztikus csökkenéséhez vezetnek. Ilyen körülmények között azonban aktualizálódik a nemzeti identitástudat – egyfajta ellenállás a kényszerítő körülményekkel szemben.

Ma, túl a régió autonomitását eltörlő rendelkezésen, túl a délszláv háborúkon, e dolgozat munkálatainak időszakában is hadban álló ország magyar etnikumának identitástudata a következőképpen alakul:

A tartalomelemzéssel feltárt válaszmotívumokat százalékos arányban összehasonlítottuk egy korábbi, több régiót érintő vizsgálattal. Döbbenetes és szomorú, hogy mennyivel rosszabbak az eredmények a többi régióhoz mérten, de helyi viszonylatban is a korábbiakhoz képest.

Meglepő volt, hogy a jelen vizsgálatban milyen magas a választ megtagadók száma. Ennek több oka lehet. Találtunk példát az asszimiláció átmeneti formájára: pl. egy 51 éves völgyesi háztartásbeli jugoszlávnak vallja magát. Akadtak vegyes házasságban születettek, akik se magyarnak, se szerbnek nem érzik magukat. A bizalmatlanság is erősen rányomta bélyegét az eredményekre, ugyanis a kérdés „Milyen érzés az Ön számára magyarnak lenni?” - elhangzásakor nem igazán tudták eldönteni, ártanak-e maguknak a megválaszolásával, vagy sem.

Előfordult, hogy azért válaszoltak, mert anyaország-beli a kérdező, máskor pont azért nem.

Szintén magas volt azok száma, akik negatív érzéssel viseltettek, de sokan viszonyultak közömbösen is a kérdéshez.

Illusztrálásként néhány válasz: „*Idegennek lenni itt is, ott is.*” – mondta egy 30 éves oromhegyesi keramikusnő. „*Szerencsétlenség.*” – válaszolta a 38 éves becsei adminisztrátornő.

Az a bizonyos illúzió, amit az anyaország magyarjaival szemben (kulturális, tanultsági, emberiességi összefüggésben) tápláltak¹², már kevésbé él. „*Nagyobb magyarnak érzem magam, mint bármelyik anyaországi.*” – válaszolta egy 30 éves becsei kerécsző.

Gereben Ferenc megállapításából kiindulva vizsgáltuk az azonosságtudat különböző típusai és az olvasáskultúra szintjei közötti kapcsolatot is. Érthetetlen, hogy vizsgálatunkban az iskolázott, aktív, igényes, fiatal olvasóknál is a „nincs válasz”, „nincs értelmezhető válasz”, „negatív érzés” falaiba ütközünk. Ezen érzések általában vagy gyenge, vagy rendszeres olvasói aktivitással járnak együtt, de nem karakteres olvasói ízléstípussal. Azoknál, akik magyarságukat természetes adottságként élik meg, a két véglet közötti különböző átmeneti ízléstípusok lehetők fel, ám gyakori a klasszikus ízléskategória. A „valahová tartozás érzése”, a „pozitív érzés”, a magyarságukat felvállaló identitástípus a rendszeresen olvasóknál jelentkezett, ízlésvilágukat a klasszikus, a modern és a romantikus bestseller jellemzi.

A vallás és az identitástudat vizsgálatakor abból indultunk ki, hogy a kisebbségi identitástudat egyik fontos ápolója és támogatója lehet az anyanyelvi vallásgyakorlás. A vizsgálandói kör 64,3%-a mondta vallásosnak magát, 35,7%-a nem sorolható ebbe a kategóriába. Felekezeti megoszlásuk szerint: 88,4%-uk római katolikus, 4,4%-uk református, 3,6%-uk pravoszláv és 0,9%-uk Jehova tanúja. Hipotézisünk csak részben igazolódott, ugyanis a val-

lások mindössze 47,2%-ának jelent pozitív érzést, büszkeséget, felvállalást, vagy kulturális hagyományt.

A megkérdezettek jövőképe összhangban áll a magyarságtudatukkal, vagyis elvándorlást és asszimilációt láttat. Okai jelen pillanatban is kitapinthatók.

Összegzés

E dolgozat célja a megmaradásra irányuló törekvések egyik lehetséges változatának, az olvasáskultúrának és – ehhez kapcsolódva – az identitástudatnak vizsgálata volt.

A feldolgozott adatokból megállapíthatjuk, hogy ami az olvasáskultúrát illeti, nem az a kérdés, hogy mit és mennyit, hanem hogy milyen nyelven olvasnak? A válaszolók összetételét iskolázottságuk tekintetében jónak minősíthetjük. A megkérdezettek több mint fele rendszeresen olvas, ízlésviláguk főleg klasszikus és modern, nagy részük vallásos.

Mi hát a probléma? A nyelvhasználat és az identitástudat az, ami a legtöbb aggodalomra okot ad. Tekinthetjük-e megmaradásra irányuló törekvésnek a szerb nyelven való olvasást? Hová vezet a kétnyelvűség ilyen zavaros identitásdimenziók mellett? Tudnunk kell, hogy erre a rétegre jelentenek a legnagyobb veszélyt a mesterséges asszimilációs törekvések.

Milyen nemzetiségűnek vallja majd magát az a fiatal, aki szerbül tanul szakmát, mert magyar tagozatos osztályt nem indítanak, vagy, mert szülei így látják a legjobban biztosítottnak gyermekük boldogulását az életben? Ha megverik az utcán, mert hangosan beszél magyarul, ha tíz fiatal akár egy szerb jelenlétében is szerbül kezd beszélni?

Hogyan maradjon magyar a szórványvidéken élő földművelő, vagy munkás, magyar értelmiség nélkül?

A magyar nyelvű írásbeliség problematikája az ellátottságban is keresendő, hiszen kevés a magyar

könyv és nagyon drága is egyben. Amíg luxuscikknek számít, nem fogja megvenni az a munkás, aki nem kap fizetést, ezért éjjel-nappal a megélhetésért dolgozik. S ami még rosszabb, kézbe sem fogja venni azt. Nem lesz ideje könyvtárba menni érte, és ha mégis bemegy, kérdés, talál-e az érdeklődésének megfelelő szakirodalmat?

A könyvtárak ellátottságának hiánya felülről jövő tényező. Az államhatalom ellenőrző tevékenysége megnehezíti a behozott dokumentumok szétáramlását a könyvtárakba. Elakad, elvész, évekig holt álmányt képezve. Éppen ezért az OSZK már évek óta nem küld dokumentumokat.¹³ Hiába a könyvtárosok áldozatos könyvnepszerűsítő munkája, ha nincs, illetve nem lesz *mit* népszerűsíteni.

E borúlátó helyzetkép ellenére bízunk kell abban, hogy a vajdasági magyarok érdekeiért harcolók eredményeket érnek el, s az anyaországi és vajdasági magyarok együttes törekvései nyomán megállíthatók e káros folyamatok, hogy idővel a fejlődés jelei mutatkozzanak mind az identitástudat, mind az anyanyelvi kultúra területén.

Hivatkozás és jegyzetek

1. Jelentések a határon túli magyar kisebbségekről. Budapest: ELTE, 1988.
2. Az anyaggyűjtés 10 nappal a háború kezdete előtt fejeződött be.
3. GÖNCZ Lajos: A vajdasági magyar szerbhorvát kétnyelvűség pszichológiai kutatásai. In: Kétnyelvűség a Kárpát-medencében. Budapest: Széchenyi Társaság, 1991. 1. köt. p. 88–99.
4. HÓDI Sándor: A nemzeti identitástudat zavarai. Újvidék: Fórum, 1992.
5. Ld. a 3. sz. jegyzetet.
6. Ld. az 1. sz. jegyzetet.
7. GEREBEN Ferenc: Az olvasáskultúra és az identitástudat kapcsolata. In: Új Pedagógiai Szemle. 46. évf. 3. sz. (1996), p. 82–91.
8. TÓTH József: A környező országok magyarságának kulturális földrajza. In: Tóth József: A magyarság kulturális földrajza. Pécs: Pro Pannónia, 1997. p. 167–184.
9. Pl. Bécsein, - 58,2%-os magyar többség - egy városközpontbeli könyvesboltban 45-50 címet találtunk a Fórum Kiadó termékeiből, s mindössze 12-t magyarországi kiadóktól!
10. CSÁKY S. Piroska: Könyv, könyvtár, olvasó. In: Csáky S. Piroska: Könyv, könyvtár, olvasó: művelődéstörténeti tanulmányok. Újvidék: JMMT. M. Tanszék, 1997. - p. 226–234.
11. GEREBEN Ferenc: Miért nem jár ön könyvtárba? In: Könyvtáros. 33. évf. 6. sz. p. 318–325.
12. Ld. a 8. sz. jegyzetet.
13. Az adai könyvtárossal folytatott beszélgetés alapján.

MEGÚJULT AZ OSZK ON-LINE OLVASÓI KATALÓGUSA.

Az on-line olvasói katalógus adatait az AMICUS integrált számítógépes rendszer tárolja és szolgáltatja a LibriVision szoftveren keresztül. A LibriVision lehetővé teszi a keresést az Országos Széchényi Könyvtár és a Könyvtártudományi Szakkönyvtár közös on-line olvasói katalógusában, párhuzamos keresést a hazai Z39.50 szerverrel rendelkező könyvtárak katalógusaiban, valamint a világ nagy könyvtárainak katalógusaiban; lehetőség van a keresési történet megőrzésére, a találati fájlok eltárolására (egy bejelentkezésen belül), böngészésre az AMICUS indexekben, illetve más könyvtárak indexekben. A találatok letölthetők, levélben elküldhetők MARC vagy HTML formátumban.

(Katalist, 2000. dec. 21.)